

Handlingsplan för införandet av flickor och pojkars rättigheter.

Ett stärkt barnrättsarbete Styrning och ledning Sorsele kommun

Dokumenttyp: Styrdokument

Dokumentnamn: Handlingsplan för införandet av flickor och pojkars rättigheter -
Ett stärkt barnrättsarbete för intern styrning och ledning i Sorsele kommun

Beslutat datum: 2021-11-08

Gäller från datum: 2021-11-08

Beslutat av: Kommunfullmäktige

Ansvarig: Folkhälsosamordnare

Diarienummer: 2021/514-100

Foton: Pixabay

Innehåll

Det goda livet – för varje flicka och pojke.....	4
Inledning.....	4
För varje barn	4
Syfte.....	4
Mål	4
Åtgärder	4
Uppföljning	5
Barnkonventionens grundprinciper och barnsyn.....	5
Implementeringsartiklar	6
Tre avgörande perspektiv.....	6
Barns rättigheter – en folkhälsofråga	7
Barnets bästa	7
Nära medborgarna och aktivt medarbetarskap	7
Implementering.....	8
Samverkan och orsaksanalys.....	8
Nationell strategi.....	8
Kartläggning	9
Delaktighet skapar demokratiska medborgare	9
Framgångsfaktorer.....	10
Prövning av barnets bästa – en process i sju steg.....	10
Tre nivåer för att stärka barnets rättigheter i utredningar och beslut	11
Styrkedjan	11
Barnchecklista och barnkonsekvensanalys.....	12

Det goda livet – för varje flicka och pojke

Inledning

Sverige ska uppfylla förpliktelser i FN:s konvention om barnets rättigheter, även kallad Barnkonventionen. Den innehåller bestämmelser om mänskliga rättigheter för barn. All offentlig verksamhet har ansvaret att möjliggöra förbättrade uppväxtvillkor så att varje flicka och pojke oavsett vem man är, var man kommer ifrån eller funktionsförmåga ska kunna känna sig trygga och ges de allra bästa förutsättningarna för att utveckla sin potential, att växa som en fritt tänkande människa och kunna delta på egna villkor i samhällsutvecklingen.

Den 1 januari 2020 blev FN:s konvention om barnets rättigheter svensk lag. Lag om förenta staternas konvention om barnets rättigheter¹. Barnkonventionen kräver att barnets bästa ska uppmärksammas, analyseras och utredas i alla beslut som rör barn. Med barn avses varje människa under 18 år. Barn är rättighetsbärare i ett förebyggande arbete med rätt till jämlik hälsa.

För varje barn

De mänskliga rättigheterna har sin utgångspunkt i att alla människor är födda fria och lika i värde, värdighet och rättigheter. Alla människor har samma mänskliga rättigheter, utan åtskillnad. Arbetet med mänskliga rättigheter kräver juridiska, etiska och politiska ställningstaganden. Rättighetsarbetet innebär en förskjutning av makt och resurser för att stärka alla individers jämlika ställning.

Syfte

Handlingsplanens syfte är att stärka barnets rättigheter på kort och lång sikt samt förbättra barns och ungas livsvillkor i praktiken utifrån barnkonventionen som blev lag 2020.

Mål

Flickor och pojkar har rätt till goda livsvillkor och ska respekteras, skyddas och främjas.

Åtgärder

- Barnrättsperspektivet ska genomsyra kommunfullmäktiges, kommunstyrelsens och utskottens arbete.
- Samtliga nämnder ska utifrån sina förutsättningar utarbeta arbetssätt att lyssna in barns och ungas åsikter i frågor som berör dem och informera dem om sina rättigheter.

¹ SFS 2018:1197

- Kunskap och statistik om barn och ungas livsvillkor används som underlag för verksamhetsutveckling, prioriteringar och beslut.

Uppföljning

Arbetet med flickor och pojkars rättigheter följs upp genom kommunens styrning mot mål och resultat.

Barnkonventionens grundprinciper och barnsyn

Barnkonventionen har fyra grundprinciper som är centrala och utgör grunden i barnkonventionens barnsyn. De fastställer att alla flickor och pojkar är lika värda och omfattas av de mänskliga rättigheterna. Dessa rättigheter innefattar bland annat social trygghet, en skälig levnadsstandard, lek, vila och fritid. De ska användas tillsammans men har också en självständig betydelse. Barnsyn ska vara utgångspunkt i beslut och åtgärder som kan röra enskilda barn eller grupper av barn². De är även vägledande för hur de övriga rättigheterna ska tolkas.

Grundprinciperna:

Artikel 2. Alla barn är lika mycket värda och har rätt till rättigheter. Inget barn får diskrimineras.

Artikel 3. När vuxna fattar beslut eller genomför åtgärder som påverkar barn ska i första hand tas hänsyn till vad som bedöms vara barnets bästa. Vad som är barnets/barnens bästa är vuxnas ansvar att ta reda på och prioritera det. Avgörandet i varje enskilt fall med hänsyn till barnets/barnens egen åsikt och erfarenhet.

Artikel 6. Alla barn har rätt till sitt liv, överlevnad och utveckling. Artikeln handlar inte bara om barnets fysiska hälsa utan också om den andliga, moraliska, psykiska och sociala utvecklingen.

Artikel 12. Alla barn har rätt att uttrycka sina åsikter och vuxna ska lyssna på det.

Barnombudsmannen och Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF) har regeringsuppdraget att stärka och sprida kunskap bland beslutsfattare och yrkesverksamma i kommuner, landsting och regioner om vad ett barnrätts- och ungdomsperspektiv innebär.

I Sorsele kommun arbetar vi utifrån värdegrunden Glädje, Mod och Respekt. Genom införlivandet av barnkonventionen kan det inte enbart talas om barn eller ageras för barn. Arbetet planeras och utförs tillsammans med barn och unga. Med barns behov i centrum och genom att främja delaktighet, jämställdhet, mångfald och lika behandling kan kommunens insatser verka kompensatoriskt i att bidra till en trygg uppväxt, gemenskap och låta varje barn synas. Det kan ha avgörande betydelse för en positiv social hållbarhetsutveckling i samhället.

² SOU 2016:19 s.97

Implementeringsartiklar

Artikel 4 Artikel 4 i FN:s barnkonvention säger att vi ska sträva efter att till det yttersta av våra tillgängliga resurser försöka förverkliga barnets rättigheter. Hur syns FN:s konvention om barnets rättigheter i våra styrdokument?

Artikel 42 i FN:s barnkonvention säger att de stater som anslutit sig till konventionen åtar sig att göra konventionens bestämmelser och principer kända bland barn och vuxna. När, var och hur informerar vi barn, vårdnadshavare och andra vuxna om barns rättigheter?

Artikel 13 Barn har rätt till yttrandefrihet; att tänka, tycka och uttrycka sina åsikter, med respekt för andra personers rättigheter.

Artikel 16 Barn har rätt till ett privatliv och egna hemligheter

Artikel 19 Barn ska skyddas mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp.

Artikel 31 Barn har rätt till lek, vila och fritid.

Tre avgörande perspektiv

Barnperspektiv innebär att den vuxna med hjälp av egna erfarenheter och kunskaper från till exempel den egna uppväxten, utbildning, yrkes- och familjeliv försöker sätta sig in i barnets situation för att själv bedöma vad som är barnets bästa.

Vuxna som arbetar med barn och unga har även en särskild barnkompetens som blir en del av deras barnperspektiv. God barnkompetens kan till exempel innebära stor kunskap om barns och ungas utveckling, livsvillkor och behov. Att vuxna så långt som möjligt sätter sig in i barnets situation för att bättre kunna ta tillvara barnets intresse är att anta ett barnperspektiv. Men ett barnperspektiv innebär inte automatiskt att barnets rättigheter säkerställs. För det krävs ett barnrättsperspektiv.

Barnrättsperspektiv innebär att vi ser barn som rättighetsbärare. När vi tillämpar barnets rättigheter och beaktar ett barnrättsperspektiv ska beslut och arbetsmetoder vara förankrade i barnkonventionens bestämmelser. Både den enskilda medarbetaren och hela verksamheten arbetar rättighetsbaserat genom att utgå från de fyra huvudprinciperna, artikel 2, 3, 6, 12. Ett barnrättsperspektiv genomsyrar en verksamhet när:

- Barnets fulla människovärde och integritet respekteras.
- Barnets utveckling samt rätt till liv och hälsa beaktas.
- Barnet inte diskrimineras på grund av härkomst, kön, religion, funktionshinder eller andra liknande skäl.
- Barnets bästa, både på lång och kort sikt, uppmärksammas och övervägs i alla beslut som berör dem direkt eller indirekt.
- Barnet får möjlighet att säga sin mening och får den respekterad.
- Tillräckliga resurser avsätts för att främja barnets rättigheter.
- Barn och vuxna har god kunskap om barnets rättigheter.

- Barnrättsperspektivet kan lätt blandas ihop med begreppen barnperspektivet och barnets perspektiv. Men det är inte samma sak.

Barnets perspektiv skiljer sig från både barnrättsperspektivet och barnperspektivet. Barnets perspektiv är barnets egen berättelse och tolkning av sin situation. För att få reda på barnets perspektiv måste den vuxna på olika sätt, beroende på ålder och mognad, kommunicera med det enskilda barnet. Vad vill just det här barnet? Vad anser just det här barnet är det bästa?

Vuxna har skyldighet att ta hänsyn till barnets perspektiv enligt artikel 12 i FN:s barnkonvention, som fastställer barnets rätt till delaktighet. Men inte heller barnets perspektiv innebär att barnets rättigheter automatiskt säkerställs. Barnet är rättighetsbärare, och det är alltid den vuxna som är skyldighetsbärare, det vill säga den som har skyldighet att anta ett barnrättsperspektiv för att säkerställa att FN:s barnkonvention efterlevs och att barnets rättigheter tillgodoses.

Barns rättigheter – en folkhälsofråga

Att alla barn får en bra start i livet med goda uppväxtvillkor som tidigt stimulerar deras utveckling, inlärning och hälsa är avgörande för att uppnå jämlik hälsa som barn och som vuxen³.

Barnets bästa

Den offentliga utredningen⁴ beskriver att barnet ska respekteras som en individ med egna rättigheter och uppfattningar, vilket bland annat innebär att se barnet som en kompetent individ. Att ha barnperspektiv innebär att se barnet som expert på sin situation.

Att lyssna kräver samtal med barnet där den vuxna har tillåtande attityd så att barnet vågar uttrycka sina synpunkter. De vuxna behöver ta ansvar för att barnet känner sig tryggt. Det kräver kunskap så att vuxna inte styr samtalet för mycket utan i stället ger barnet utrymme att berätta utifrån sitt eget perspektiv och sina förutsättningar. Samtalet kan ge barnet och den vuxne förutsättningen att utveckla demokrati och uppnå en känsla av sammanhang (KASAM)⁵.

Inom skola och utbildning handlar det också om att utveckla sin kunskap om hur man gör barn delaktiga och ger inflytande.

Att se barn som rättighetsbärare är att respektera, främja och skydda barn. Utifrån vilken situation eller vilket beslut som ska fattas så används barnchecklista. Ett arbete startar alltid med artikel 3.

Nära medborgarna och aktivt medarbetarskap

Vår verksamhetsidé beskriver vad som är koncernens uppdrag. Barnrättslagen är ett koncernövergripande arbete i samtliga verksamheter utifrån mål och resultatmodellen. I

³ Nationella folkhälsopolitiken, målområde 1: Det tidiga livets villkor

⁴ SOU 1997:116 Barnets bästa i främsta rummet, avsnitt 6.2.4

⁵ Teori av Aaron Antonovsky, professor i medicinsk sociologi (1923-1994)

sammanhanget mot visionen ett livskraftigt Sorsele för alla kan de tre nedan angivna perspektiven vara vägledande i vägen framåt.

Strukturell utveckling – här ingår organisationens stödsystem, budget, processer och kompetens där fokus ligger på de system och strukturer som utgör grunden för det arbete och den verksamhet som bedrivs.

Strategisk utveckling handlar om hur verksamheten ska kunna nå de mål som satts upp utifrån vision och verksamhetsidé. Den centrala faktorn är förverkligande av de planer, program, policys, rutiner, regler etc som antagits och som genom aktiviteter bryts ner i genomförandeplaner. Den strategiska utvecklingen handlar om varför förändringen ska genomföras och vad som ska uppnås och är del i mål och resultatarbetet.

Kulturell utveckling berör det mellanmännsliga området och handlar om medarbetarskap, ledarskap, värderingar, normer, förhållningssätt och relationer. Det kulturella avgör hur saker ska göras och vilka beteenden och aktiviteter verksamheten ska ägna sig åt. En välutvecklad kultur är en förutsättning för att aktuella strategier, planer ska kunna förverkligas genom den strukturella kontext som utgör grunden för verksamheten.

Framgångsfaktorer i förändringsarbetet kräver att man tar höjd för alla tre perspektiven och får dessa att hänga ihop. Det är här begreppen förändringsledning och förändringsprocesser kommer in.

Betydelsen av det kulturella perspektivet i förändringsarbete bör inte underskattas. Beskrivning av problem och lösningar i termerna av strukturella förändringar kan skönjas hemtama, trygga och kompetensfulla.⁶

Implementering

I dag visar forskning att implementering kan ske planerat och framgångsrikt. Kunskapen om framgångsrik implementering är ett resultat av forskning från många områden, bland annat hälso- och sjukvård, brottsförebyggande arbete och socialt arbete.⁷

Samverkan och orsaksanalys

En del i processen med införandet av barns rätt är samverkan. Modellen orsaksanalys framtagen av Brottsförebyggande rådet⁸ kan utgöra bryggan i arbetet med barns rättigheter utifrån en barnkonsekvensanalys.

Nationell strategi

För att stärka barnets rättigheter bygger handlingsplanen på den nationella strategi som Riksdagen godkände den 1 december 2010 för att stärka barns rättigheter i Sverige som regeringen har föreslagit.⁹ Strategin innefattar nio principer som utgår från mänskliga rättigheter:

⁶ Förändringens fem fallgropar och hur du undviker dem. Björkström, Roslind 2021

⁷ Socialstyrelsen, Om implementering 2012

⁸ Orsaksanalys i lokalt brottsförebyggande arbete 2018, Brottsförebygganderådet

⁹ Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige prop. 2009/10:232

- All lagstiftning som rör barn ska utformas i överensstämmelse med barnkonventionen.
- Barnets fysiska och psykiska integritet ska respekteras i alla sammanhang.
- Barn ska ges förutsättningar att uttrycka sina åsikter i frågor som rör dem.
- Barn ska få kunskap om sina rättigheter och vad de innebär i praktiken.
- Föräldrar ska få kunskap om barnets rättigheter och erbjudas stöd i sitt föräldraskap.
- Beslutsfattare och relevanta yrkesgrupper ska ha kunskap om barns rättigheter och omsätta denna kunskap i berörda verksamheter.
- Aktörer inom olika verksamheter som rör barn ska stärka barns rättigheter genom samverkan.
- Aktuell kunskap om barns livsvillkor ska ligga till grund för beslut och prioriteringar som rör barn.
- Beslut och åtgärder som rör barn ska följas upp och utvärderas utifrån ett barnrättsperspektiv.

Kartläggning

Inför framtagandet av denna implementeringsplan genomfördes kartläggning med stöd av SKR:s (Sveriges Kommuner och Regioner) implementeringsnycklar som är indelade i fyra områden.

- Styrning.
- Ledning.
- Kunskapsutveckling.
- Implementering.

Implementeringsnycklarna hanterar hur arbetet med barnkonventionen ser ut och vilka förutsättningar kommunen har att utveckla arbetet. Kartläggningen genomfördes av Folkhälsosamordnaren i samråd och dialog med kommunchef, kommunstyrelsen ordförande och koncernutvecklaren. Samtliga frågeställningar i implementeringsnycklarna besvarades med svaret nej.

Delaktighet skapar demokratiska medborgare

Att vara delaktig och ha inflytande har stor betydelse för en persons utveckling. Möjligheten att kunna påverka ger ett större självförtroende och en känsla av att man som människa är värd något, att man har en åsikt att tillföra och att det går att förändra. Att vara delaktig ger också en känsla av att bli tagen i anspråk och av att vara respekterad ¹⁰.

Med flickors och pojkars behov i centrum och genom att främja delaktighet, jämställdhet, mångfald och likabehandling kan kommunens insatser verka kompensatoriskt i att bidra till

¹⁰ Faktablad barnombudsmannen Barns och ungas rätt till inflytande i kommuner och landsting

en trygg uppväxt, gemenskap och låta varje barn synas. Det kan ha avgörande betydelse för en positiv social hållbarhetsutveckling i samhället.

Framgångsfaktorer

Genom erfarenheter i arbetet med barnkonventionen har Barnombudsmannen sammanfattat ett antal framgångsfaktorer ¹¹

- Ledningens entydiga stöd och engagemang.
- Arbeta in perspektiven i centrala styrdokument.
- Utbildning och information.
- Utgå från befintliga arbetsprocesser.
- Ekonomiska och personella resurser.
- Dialog och erfarenhetsöverföring.
- Uppföljning och utvärdering.

Sveriges Kommuner och Regioner har utifrån många års erfarenhet av lokalt och regionalt barnrättsarbete ett antal framgångsfaktorer som är viktiga att beakta¹²

- Beslut i Kommunfullmäktige om att arbeta i enlighet med barnkonventionen
- Ta in skrivningar om rättigheterna i alla styrande dokument.
- Krav på återrapportering till politisk nivå.
- Kartlägg kunskapsnivå.
- Besluta om samordningsfunktion.
- Tillsätt en arbetsgrupp som är knuten till samordningsfunktionen.
- Förankra arbetet i hela organisationen.
- Genomför aktiviteter på olika nivåer.
- Be om handledning och stöd.

Prövning av barnets bästa – en process i sju steg

Hur omfattande en prövning bör vara beror på hur ärendet ser ut. Oavsett ärendets karaktär bär varje steg gås igenom för att man ska kunna säga att man har prövat barnets bästa. Ibland behöver det göras ett omfattande arbete i olika steg och ibland räcker det med mer övergripande åtgärder.

Det finns många aktörer som dagligen möter barn och fattar beslut av mer vardaglig karaktär och är i sin helhet inte det som hanteras i prövningsprocessen. Beslut som fattas i vardagen ska dock respektera och återspegla barnets bästa och barnets rättigheter. Det är

¹¹ Faktablad 1 barnombudsmannen Arbeta praktiskt 11

¹² Framgångsfaktorer, SKR (Sveriges Kommuner och Regioner)

därför viktigt att berörda personalgrupper har kunskap om vad barnets bästa innebär i praktiken och hur barnets rättigheter ska genomsyra det vardagliga arbetet och alla beslut som tas i detta.

De sju stegen i processen är:¹³

1. Beskriv ärendet där beslut ska fattas.
2. Lyssna till barnet eller barnen.
3. Inhämta kunskap.
4. Låt barnkonventionen vägleda.
5. Ta fram handlingsalternativ och analysera konsekvenser.
6. Bedöm barnets bästa och fatta beslut.
7. Återkoppla och utvärdera.

Tre nivåer för att stärka barnets rättigheter i utredningar och beslut

Prövning av barnets bästa

En prövning av barnets bästa görs då en fråga har stor påverkan på ett eller flera barn. Syftet är att så sakligt som möjligt klargöra vad som är barnets bästa kopplat till specifik kontext. En prövning av barnets bästa kan stå för sig själv och göras som medskick till ett större utredningsunderlag.

Utökad prövning av barnets bästa

I en utökad prövning av barnets bästa tittar man vidare på vilka ytterligare faktorer som är relevanta att beakta innan ett beslut fattas. Barnets bästa vägs mot dess intressen innan ett förslag till beslut kan ges. En utökad analys genomförs i frågor som har stor påverkan för barn på lång sikt där flera intresseområden eller aspekter är relevanta att väga in. Detta kräver att flera sakområden är involverade i den slutliga analysen.

Enklare prövning/barnrättslig reflektion

Enklare prövning/barnrättslig reflektion är en enklare skriftlig beskrivning av hur ett ärende eller en fråga förhåller sig till barnkonventionen. Ingen fördjupad prövning eller analys görs. I vissa ärenden är det inte nödvändigt att göra en omfattande och tidskrävande analys. Ändå kan man vilja belysa på vilket sätt det förhåller sig till barnkonventionen. En barnrättslig reflektion kan beskrivas som en kortfattad och enkel skrivning där man med hjälp av de fyra grundprinciperna visar på hur beslutet överensstämmer med barnkonventionen eller pekar på var eventuella utmaningar ur ett barnrättsperspektiv kan finnas.

Styrkedjan

Ansvaret för arbetet med barnrättslagen tillfaller samtliga och är inte personbundet eller fritt valt arbete. Vår organisation är politiskt styrd och innebär ett aktivt ägarskap i kommunfullmäktige, nämnder, utskott och styrelser. Utrymmet för en tydligare och mer aktiv styrning är prio. Hur barns rättigheter ska tillgodoses behöver uttryckas tydligare och oftare i kommunfullmäktiges mål och verksamhetsmål för att leda till konkreta åtaganden

¹³ Prövning av barnets bästa. Ett stödmaterial för beslutsfattare och tjänstepersoner, Barnombudsmannen.

och aktiviteter i verksamheterna. På så sätt säkerställs uppföljning och utvärdering. Att säkerställa barnrättsarbetet långsiktigt är ett arbete som aldrig tar slut.

Aktivt ägarskap. Politiken – Kommunfullmäktige, nämnder, utskott
Sätter ramar, följer utvecklingen.

Professionell styrning – Kommunchef, verksamhetschefer, stab
Strategiska beslut i samspel med politiken.

Kompetent ledning – Verksamhetschefer, enhetschefer, Rektorer
Organisera, engagera, motivera, dialog, skapa förutsättningar.

Engagerade medarbetare
Prövar idéer. Genomför förändringar.

Intressenter – Elever/brukare/medborgare
Kritisk massa, medborgartryck, samverkansarenor.

Barnchecklista och barnkonsekvensanalys

En barnchecklista är inte detsamma som en barnkonsekvensanalys. En rätt utformad barnchecklista kan vara ett bra stöd för att genomföra en barnkonsekvensanalys.

Innan beslut fattas, ta ställning till följande frågor:

- Har du analyserat vilka barn som kan diskrimineras av beslutet?
- Innebär beslutet att barnets bästa sätts i främsta rummet?
- Tillgodoses barnets rätt till utveckling genom beslutet?
- Har barn getts möjlighet att uttrycka sin åsikt och har deras åsikt beaktats?
- Om svaret på någon av frågorna är NEJ, fundera på hur du kan få ett beslut som följer barnkonventionen och om en barnkonsekvensanalys ska upprättas för att pröva barnets bästa.

Bilaga:
Barnchecklista/Analys
Shier modellen – testa dig själv och din verksamhet

